

Ústavný expert Doc. Ján Drgonec: Ústava Slovenskej republiky v oslavách a víziách

- CZ24 News | 3. září 2022

SLOVENSKO: RNDr. Ján Baránek nedávno oživil slovenskú poloodbornú, ale aj odbornú, scénu požiadavkou prijatia novej Ústavy Slovenskej republiky. Nevyvolal ňou rozruch. Ten v oklieštených slovenských médiách iba ťažko vyvolá čokoľvek, čo do obehu nevypustia režimoví žurnalisti a iní režimoví prisluhovači. Napriek tomu ide o požiadavku natoľko novú, že rozumné je aspoň sa pristaviť pri otázke, či Baránkova požiadavka má zmysel, alebo je to nezmysel. Takže ako? Dožíva platná Ústava Slovenskej republiky, alebo jej budeme po niekoľko nasledujúcich desaťročí naďalej tliekať na Deň Ústavy Slovenskej republiky a inak sa Ústavou nerozptyľovať?

Úloha ústavy v ľudskej spoločnosti

Právo v ľudskej spoločnosti plní úlohu civilizačného fenoménu. Je prostriedkom pokojného riešenia sporov. Vytláča z ľudského života konflikty a ich riešenie násilím. Nahrádza násilie pokojnou cestou urovnávania sporov. Toto poslanie práva, podstata a zmysel jeho existencie ako keby zostávali neodhalené na Slovensku, ako keby unikali obyvateľom Slovenska a jeho politikom. Na právo sa iba hráme. Občas, keď sa hráme. Prijímame zákony, lebo tak to robia v zahraničí. V moderných dobách aj kvôli tomu, že to od nás výslovne vyžadujú frázami o právnom štáte, no o uplatňovaní prijatých zákonov nám mlčia. Prípadne nám predstierajú, ako veľmi ho dodržiavame, ako sa to podarilo spoločným úsilím tvorcov Pracovného dokumentu útvarov Komisie Európskej únie s hrdým pomenovaním Správa o právnom štáte 2022. Kapitola o situácii v oblasti právneho štátu na Slovensku SWD (2022) 525 final. My sami nepociťujeme nutkanie zákony dodržiavať, a tak sa so zahraničím stretávame uprostred cesty. Zákony prijímame, ale nedodržiavame.

Právny štát je v našej kultúre sloganom vyskytujúcim sa v pestrých heslách na pútačoch popri cestách a na plotoch. Táto úloha bola predurčená aj Ústave Slovenskej republiky. „Základnému zákonu štátu“. V deň schválenia ju štyria z najvýznamnejších mužov vo vtedajšej slovenskej politike preniesli slávnostným krokom naprieč vestibulu Národnej rady Slovenskej republiky na Župnom námestí v Bratislave a uložili do priehľadnej vitríny z masívneho skla. Tam mala ústava spočinúť na veky vekov, aby dokazovala všetkým pochybovačom, že sme kultúrny národ. Veď máme vlastnú ústavu.

Udiala sa prvá chyba. Porevolučného nadšenia z Nežnej revolúcie sa nedokázal zbaviť Ústavný súd Slovenskej republiky. Slová o dodržiavaní práva a o základnom zákone štátu vzal za svoje. Všetkým bolo zrejmé, že najvýznamnejším orgánom v štáte je vláda Slovenskej republiky, a že vo vláde najdôležitejší je predseda vlády a jeho želania, len sudcom ústavného súdu to uniklo. A šiblo im. Ústavný súd celkom podľa ústavy začal rozhodovať spory o právomoc medzi orgánmi štátu! Ba čo viac, podľa ústavy hodnotil aj postavenie jednotlivých občanov! Nešťastie bolo naporúdzí. Udialo sa, čo sa nikdy udiť nemalo. Ústava opustila vitrínu na hradnom kopci a votrela sa do každodenného života.

Nešťastie nechodí po horách. Podľa zaužívanej slovenskej praxe sa každá z ústav prijatých do roku 1992 „dotvárala“ vhodným výkladom. Text ústavy sa „naprával“ a „narovnával“ tak, aby sa výkladom ustálilo, že v ústave je vlastne napísané všetko, čo si práve želá vládnuca strana a vláda. Ústavnosťou

zaslepený ústavný súd však naďalej trval na tom, že on z ústavy vyčíta len to, čo sa v ústave dočíta. Udiala sa druhá chyba v práci s Ústavou Slovenskej republiky.

Interpretácia práva je základom aplikácie práva v materiálnom právnom štáte

Právo sa v materiálnom právnom štáte tvorí, aby sa naplňalo vo fáze aplikácie práva. Nijaké právne odvetvie, nijaký zákon a tým menej ústava nežije iba v znení, ktoré mu dáva písaná podoba. Ožíva, stáva sa regulátorom diania v spoločnosti prostredníctvom výkladu písaného práva. Výklad práva má zmysel dookola je spravodlivý a nezaujatý. Nezaujatý je, dookola sa nemení podľa toho, čieho právneho postavenia sa práve dotýka, komu priznáva oprávnenia, komu nadeľuje povinnosti.

„Výkladom ústavy sa identifikujú prvky právneho vzťahu, ktorému sa poskytuje ústavná ochrana a objasňuje účel, na ktorý sa ústavná ochrana poskytuje. Výklad Ústavy má rozhodujúcu úlohu v ochrane ústavnosti. Inštitút ústavného práva je v súlade s Ústavou, ak neporušuje účel alebo prvky ustanovené Ústavou pre daný inštitút. Ústavnoprávny inštitút porušuje Ústavu (odporuje Ústave), ak účelom, ktorému slúži alebo v niektorom prvku nie je v súlade s Ústavou.“ (Drgonec, J. *Ústavné právo hmotné*. Bratislava : C. H. Beck 2018, s. 39). Podstatnou náležitosťou, zmyslom výkladu ústavy ako základného zákona štátu, je jeho odbornosť, objektívnosť a nestrannosť. Ani potom, čo sa na Slovensku podarilo vytvoriť stav, v ktorom sa ústava začala vnímať ako reálny základ právneho poriadku, sa nepodarilo nastoliť stav objektívnej a nestrannej interpretácie noriem Ústavy Slovenskej republiky.

Výklady ústavy - skratka do obrovskej ústavnej krízy

Názorným príkladom z tisícovdostupných je žonglovanie s inštitútom referenda, ktoré sa v slovenskej praxi deje vždy, keď začne hroziť uplatnenie tohto nenávideného inštitútu priamej demokracie v živote slovenskej spoločnosti.

„Referendum je ústavnoprávny inštitút, ktorého účelom je zabezpečiť občanom štátu, aby bezprostredne spolupôsobili pri tvorbe štátnej vôle. Občania v referende uplatňujú toto svoje oprávnenie hlasovaním, ktoré má právne účinky. Hlasovanie občanov bez právnych účinkov je ľudovou iniciatívou, plebiscitom,“ uviedol Ústavný súd SR v máji 1997 (II. ÚS 31/97, ZNUÚS 1997, s. 419). O štvrté storočie neskôr aktuálnemu režimu blízky vykladač Ústavy SR JUDr. Vincent Bujňák, PhD. z Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave prihliadol na zásadu Nech si ústavný súd kecať, čo chce a uviedol: „Referendum je iba drahý prieskum verejnej mienky“ (RTV. Hlavné správy. 24. august 2022, 19:25).

Nejde iba o úsilie ambiciózných jednotlivcov, ktorí porozumeli, že urýchleniu ich osobnej kariéry môže veľmi prospieť podpora držiteľov politickej moci odvdáčujúcich sa ambicióznym jednotlivcom za ich prínos k lámaniu odborného poznania v prospech vládnych slov, túžob a potrieb. Významnú úlohu prebral aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Jeho sudcovia prestali vyčkávať na prezidentkou Čaputovou veštený tucet rokov, po ktorý sa mali učiť remeslu ochrany ústavnosti a s predstihom, z voleja, občas aj z rukáva chrlia výklady Ústavy Slovenskej republiky.

Veľmi názorným príkladom tohto prínosu Ústavného súdu Slovenskej republiky k zbavovaniu ústavy jej poslania je nález PL. ÚS 7/2021 zo 7. júla 2021. Vo vládnej koalícii a k nej náležiacej väčšine novinárskych obdivovateľov najobľúbenejšie rozhodnutie ústavného súdu všetkých čias. Ten „umelecký kúsok,“ čo ním Ústavný súd Slovenskej republiky dáva najavo, že Slovensko je jedínným štátom na svete, kde ústava nedovoľuje predčasne skrátiť volebné obdobie parlamentu ani vtedy, keď parlamentom ustanovená vláda je celkom nespôsobilá riadiť štát („*prijatie sporného výsledku*

referenda nie je ústavou výslovne predpokladané. Ústava síce pripúšťa aj skrátenie štvorročného volebného obdobia národnej rady tým, že dôjde k jej rozpusteniu v zmysle čl. 102 ods. 1 písm. e/ a čl. 106 ods. 3 ústavy, výslovne však nepripúšťa skrátenie volebného obdobia národnej rady prostredníctvom referenda.“ PL. ÚS 7/2021, s. 22, bod 128).

Dosiahnutý stav poznávania v práve také hodnotiace kritériá nepozná, no pôžičku ponúka v krasokorčuľovaní zaužívané hodnotenie. Technická hodnota a umelecký dojem.

Umelecký dojem nálezu PL. ÚS 7/2021 je cieľavedome vysoký. Propagandistický prínos jedna plus. Cudzie slová systematicky zoradené do viet. Netreba im rozumieť. Treba ich oceniť. Poslanie hodné popredných aktivistov tretieho sektora a najvýznamnejších žurnalistov. Porozumieť použitým slovám vždy nevládzu. Tlieskať im? Že či! Až do zodratia dlaní!

Technická hodnota nálezu PL. ÚS 7/2021 je nižšia. Obvyklý problém skĺbenia formy s obsahom.

Podstatou použitej argumentácie sa Ústavný súd Slovenskej republiky na dohmat priblížil vrcholným dielam jezuitských súdov. Ústavný súd hýri prekvapujúcimi sloganmi, ako napríklad: *„Demokracia bez rešpektovania pravidiel prestáva byť demokraciou,“* (PL. ÚS 7/2021, s. 23, bod 133). Úvahy Ústavného súdu SR tohto druhu sú natoľko cenné, aspoň pre sudcov ústavného súdu, že sa nevládali preniesť cez ne, k základnému predmetu ústavného sporu. Ako sa v materiálnom právnom štáte nemá chrániť iba princíp právneho štátu, ale spolu s ním aj princíp demokracie a demokratickej formy vlády, ak nedostatky v tvorbe práva sú natoľko závažné, že vylučujú uplatnenie podstaty a zmyslu demokracie. Kvôli svojmu filozofickému založeniu pri analyzovaní faktickej nadradenosti formálneho právneho štátu nad materiálnym právnym štátom si Ústavný súd SR tiež nespomenul na otázku, či rozdiel medzi policajným štátom a formálnym právnym štátom zachováva a chráni nejaký samočinný mechanizmus, alebo či naň musí pamätať ochrana ústavnosti, keď dôjde na uplatnenie jeho úlohy ochrancu ústavnosti.

Doktrína Ústavného súdu Slovenskej republiky o pozitívnom záväzku štátu, ktorý takto garantuje svoje proklamácie o základných právach a slobodách, nie je originálom „vycucaným z prsta“ predchádzajúcimi generáciami ústavných sudcov na Slovensku. Pozitívny záväzok na ochranu ľudských práv vynášli medzinárodné dohovory o ľudských právach. Pakt OSN o občianskych a politických právach, či Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Napriek tomu Ústavný súd Slovenskej republiky sa s pozitívnym záväzkom vo veci PL. ÚS 7/2021 nemaznal. Tam, kde sa mal držať jeho existencie, jednoducho ho „škrtol“. Zanedbal ako „nehodiace sa“.

Právna kultúra zrodená z poznania Ústavného súdu Slovenskej republiky a ambiciózných poradcov vlády SR pre ústavné právo sa vo veci PL. ÚS 7/2021 dostala do pásma názorovej nezlučiteľnosti s donedávna obvyklým poznaním spoločenských vied. Zhodný výsledok ponúkla slovenská právna kultúra veľakrát predtým. Určite to rada zopakuje veľakrát v budúcnosti. Prakticky každý ústavnoprávny inštitút, ktorý sa stane prostriedkom politického boja, sa účelovo manipuluje, upravuje a popiera, až sa stáva prakticky nemožné riešiť ústavnoprávne významný konflikt pomocou Ústavy SR. To sa deje v právnej kultúre, ktorá nepravidelne aplikuje výslovné ustanovenia ústavy, no razantne odmieta prijať korektnú právnu interpretáciu výslovných ústavných noriem. Sotva existuje výraznejší príklad, aký práve poskytujú ťahanice na pokračovanie okolo vyhlasovania referenda, jeho konania, a najmä závažnosti výsledkov referenda, ak sa za nijakú cenu, nijakým spôsobom nepodarí referendum včas zmariť.

Naznačená právna kultúra, jej ústavné tradície sú závažným dôvodom pre pristúpenie na požiadavku prijatia novej Ústavy Slovenskej republiky. Už vieme, že Ústava nie je zrodená pre výstavky vo

vitřínach orgánov verejnej moci. Je základom právneho poriadku, základným prameňom práva. Platná ústava sa nie vždy hodí na túto úlohu. V čase priprav a prijímania ústavy sa s takou úlohou ústavy na Slovensku nepočítalo. Skúsenosť s predchádzajúcimi ústavami platnými na Slovensku nič podobné nenaznačovala. Vieme, že Ústavu nechceme dotvárať výkladmi v procese aplikácie práva. U nás dosiaľ nie je taká obyčaj. Nuž nezvyšuje iné, ako odstrániť neistotu a nejasnosti výslovných ustanovení výslovnými formuláciami pre typové situácie zásadného významu súvisiace s chodom štátu a zložiek verejnej moci v ňom.

Čomu má prijatie novej ústavy prospieť?

V rozhádanvej spoločnosti, a takou súčasná slovenská spoločnosť je, existuje latentná hrozba, že jedna zo spoločenských síl bude predstierať dobrý úmysel, túžbu po náprave, aby oklamala protistranu, zavliekla ju zo zla do pekla. Tomu treba zabrániť pri prijímaní novej ústavy za každú cenu, zo všetkých síl odbornej právnickej verejnosti. Účelom výmeny ústav nie je utiecť pred tým, čo je v Ústave SR napísané, vyhnúť sa realizácii všetkého dobrého, čo ústava uvádza. Účelom prijatia novej ústavy je dosiahnuť stav, v ktorom to, čo dnes je dobré, bude zajtra výrazne lepšie ako to, čo v Ústave práve je.

Stručne možno zhrnúť, že nová ústava v porovnaní s platnou Ústavou SR má:

1. Napraviť chyby minulosti, upraviť ústavne významné vzťahy, ktoré nie sú upravené.

Všeobecné presvedčenie o „vitřinovom“ význame Ústavy má za následok, že vzťahy ústavného významu sú v Ústave často upravené iba podľa toho, na čo si spomenuli tvorcovia zákona z 29. februára 1920, ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky. Prvá československá ústava, ktorá sa tak usilovne prepisovala a opisovala pri príprave platnej Ústavy Slovenskej republiky roku 1992. Čo sa vymykalo z predstáv o ústavnej relevancii vo februári 1920, vymklo sa aj predstavám v septembri 1992.

Ústavná prax prináša príklady, aké by mohli byť vysoko bolestivé, no nikoho nepopálili, lebo nepália. Napríklad, v júli 2022 nastala situácia, keď všetci najvyšší ústavní činitelia aspoň týždeň neboli prítomní na území Slovenskej republiky. Vyskytovali sa kdesi inde. Prezidentka Slovenskej republiky dovolenkovala vo Francúzsku. Na dovolenke v zahraničí bol predseda Národnej rady Slovenskej republiky, aj predseda vlády Slovenskej republiky. Za hraničnou čiarou Slovenskej republiky, na Ukrajinu, od 24. februára 2022, prebiehal vojnový konflikt. Slovami prezidentského kandidáta Štefana Harabina nie vojna, ale špeciálna policajná operácia. No v skutočnosti buď ako buď, Rusi a Ukrajinci sa tľkli bez toho, aby ktokoľvek mal istotu, že si neodskočia tľcť sa aj u nás či nebodaj, aby stľkli nás. Bez ohľadu na slová, ľahko mohla vzniknúť situácia, o ktorej by mal rýchlo rozhodnúť jeden z neprítomných ústavných činiteľov. Čo by sa v takom okamihu bolo udialo? Čo by sa bolo udialo so Slovenskou republikou?

Vo viacerých iných štátoch platia ústavné obmedzenia slobody pohybu hlavy štátu a ďalších ústredných predstaviteľov štátu, ktoré výslovne ustanovujú, ktorý ústavný činiteľ nesmie opustiť vlastný štát, ak jeho iní predstavitelia vycestujú do zahraničia. Ústava Slovenskej republiky také ustanovenia nemá. Odkedy o nej vieme, že je základom právneho poriadku Slovenskej republiky vo význame „základný prameň práva“, také ustanovenie by mala mať. To nie je všetko zahrňajúci dôvod pre prijatie novej ústavy. Je iba príkladom jednej kategórie vzťahov, ktorej úprava je zanedbaná a opomenutá, a preto nastoľuje požiadavky na vloženie do základného zákona štátu

2. Zareagovať na pohyb spoločnosti, na vznik nových vzťahov ústavného významu ich výslovnou úpravou. Jednoduchá a zároveň extrémne náročná, azda až nemožná úloha. Máme obrovskú

historickú tradíciu. Prvá československá ústava roku 1920 zaviedla svetové novinky. Obmedzenie výkonu hlavy štátu jednou osobou na najviac dve funkčné obdobia po sebe. Prvý ústavný súd na svete. Pridať k tomu ďalšiu novinku, získať ďalšie svetové prvenstvo je zdanlivo využitím tradícií, historických skúseností invenčného národa.

Ktorého?

Hľadanie nových tém a otázok na riešenie v ústave zo slovenského ústavného práva vytesnila a každý deň viac a viac vytláča servilnosť, hlistový efekt zavďačovania sa, hľadanie argumentov o tom, že prezidentka, čo robí, dobre robí, že predseda vlády SR ak koná, dobre koná. Pravdepodobné zovšeobecnenie ponúka zhrnutie *Čím viac ústavne neupravených otázok ústavnoprávnej relevancie, tým menej súhlasu s ich ústavným upravením.*

K tomu prekážka navyše.

V spoločnosti 21. storočia je očividné, že ústava každého štátu má byť v súlade s medzinárodným právom platným na území členských štátov daného medzinárodného spoločenstva, a že čosi veľmi podobné platí o vzťahu národného práva s právom Európskej únie. Vďaka organizáciám tretieho sektora – piatej kolóne súčasnosti, sa vzťah členských štátov s Európskou úniou preceňuje a nesprávne interpretuje. Slovenskej republike z neho vyplýva záväzok prispôbovať svoje právo úniovému právu, a nie povinnosť slepo preberať všetky právne omyly Európskej únie. Tento v zásade iný právny vzťah s Európskou úniou má za následok, že Slovenská republika musí byť aktívna v procese prípravy budúcich právnych úprav Európskej únie. Ani úniové právo nie je vzorom dokonalosti. Tam, kde majú únijské orgány málo vydarené dni, aj tam, kde únijské orgány príliš podľahnú lobbingu nadnárodných spoločností, je povinnosťou orgánov Slovenskej republiky včas dbať o sebaobranu štátu prostriedkami vlastného ústavného práva. Zmenami slovenskej ústavy ustanovujúcimi ochranu štátu pred účelovými právnymi nezmyslami „celoeurópskeho dosahu“.

Európska únia robí plebiscity, čo sú vzdialení bratraci referenda, o všeličom. V súčasných mesiacoch roku 2022 o zavedení digitálneho eura a o vytvorení úniou ovládaného zhromažďovania zdravotných informácií o každom občanovi Únie. Nepriatelia ľudu v slovenskej vláde usilovne plnia zadania od svojich chlebodarcov a dbajú o to, aby sme sa do týchto verejných konzultácií nezapojili a nezhoršovali výsledky, z ktorých orgány EÚ neskôr vyvodlia svoje smernice a nariadenia pre zber zdravotných informácií a pre zavedenie digitálneho eura. Prekrásny nový svet je momentálne v ohrození nesúhlasom ľudu. Aj slovenského. Držať ľud v nevedomosti – to je to želanie vanúce z vedenia EÚ pri jeho boji za predstieranú účelovú demokraciu. No v prípade správneho postupu orgánov Slovenskej republiky by mohol byť dôvod na včasné doplnenie Ústavy Slovenskej republiky o základné právo na peňažnú hotovosť vylučujúce, či aspoň spomaľujúce príchod času, keď banky prevezmú kontrolu nad dispozíciou osobnými vkladmi a *de facto* úplne ovládnu jednotlivca v jeho rozhodovaní o tom, čo bude robiť sám so sebou a pre seba.

3. Zlepšiť ústavou upravené vzťahy, predovšetkým obnoviť demokraciu.

Najzávažnejší prínos prijatia novej Ústavy SR spočíva v opustení predstierané demokratickej formy vlády aká sa desaťročia pestuje na Slovensku, v nahradení verbálnej demokracie pestovanej predovšetkým pri štátnych oslavách, faktickou demokraciou, ozaj demokratickou organizáciou štátu a uplatňovaní verejnej moci. Inými slovami tiež možno uvažovať o resuscitácii ideálov a pôvodných cieľov Nežnej revolúcie. Správny názov udalosti by mal konečne znieť Ukradnutá revolúcia. Demokraciu mala nastoliť, no spoločenskovedne negramotné obyvateľstvo sa nechalo opíť rožkom. V delíriu neznalosti sa potáca dosiaľ. So zmenami z druhej polovice novembra roku 1989 sa neustále spája tajomstvo. Vzťahy v súčasnej spoločnosti v rozsahu vzťahov, ktoré sú ozaj závažné pre organizáciu a chod štátu, ale aj celej spoločnosti, sú veľmi vzdialené pôvodnému účelu demokratickej

organizácie a fungovania verejnej moci. Zastupiteľská demokracia v nastolenej podobe slúži iba na navodzovanie klamlivého dojmu v obyvateľstve, že každý človek sa spolupodieľa na správe verejných vecí. V skutočnosti partiokracia nahradila demokraciu. V tichosti sa uskutočnil ústavný prevrat, pri ktorom sa výrazne posilnilo postavenie politických strán a podstatne sa obmedzilo postavenie voličov. Uskutočnený ústavný prevrat odobruje dojem predstaviteľov politických strán, že „tak je to najlepšie“. Z akého dôvodu? Lebo toto riešenie najviac vyhovuje záujmom politických strán zastúpených v parlamente.

Téma obnovy demokracie ako základ všetkých nepredstieraných zmien ústavy na Slovensku a jej prostredníctvom zmeny všetkého podstatného na Slovensku predstavuje tému ústavnoprávných tém. Strhnutie „nášho berlínskeho múra,“ ktorý obkolesuje celú krajinu, zahaľuje ju hmlou utkanou z obrovských lží výhodných pre malú časť populácie. Za hmlou vidieť, ako málo sa Slovensko blíži k ideálu výhod demokracie pre všetkých. Kolkým množstvom špiny nás zakydáva svinstvo, o ktorom nám bezostyšne vravia tí, čo nám ho mažú okolo úst ako med.

Ústava SR zakladá postavenie jednotlivca na zásade *Čo nie je zakázané, je dovolené*, no politické strany sa správajú podľa vlastného nepísaného pravidla *Všetko je zakázané*. Z toho možno vyvodiť, že nevyhnutné je obmedziť postavenie politických strán tak, aby sa skoncovalo s partiokraciou.

Partiokracia je forma uplatňovania verejnej moci, v ktorej vládnu politické strany pre seba a svojich sponzorov. K systému patrí obrovské rozkrádanie verejných zdrojov, ktoré je základom, ak nie rovno účelom partiokracie, maskované verbálnym bojom proti korupcii. Voliči sú slovom cudzieho pôvodu takí nadšení, že zákonite a nevyhnutne volia politickú stranu, ktorá toto neezrozumiteľné slovo používa najčastejšie a najhlasnejšie.

Existencia partiokracie, aj na Slovensku, je holý fakt.

Ak by sa ktorýkoľvek z politických lídrov otvorene rozhovoril o partiokracii na Slovensku, nepopieral by ju. Istotne by ju obhajoval vetou: „Partiokracia bola, je a bude.“ Vyjadrenie by nebolo odtrhnuté od reality. Každá vláda, ktorá na Slovensku vznikla od Mečiara po Hegera, bola partiokratická vláda.

To neumožňuje získanú skúsenosť uznať za neškodné pánske huncútstvo. Podľa článku 1 odseku 1 Ústavy SR Slovenská republika je suverénny, demokratický a právny štát. Absurdné je, že na toto ustanovenie najmenej dbá Slovenská republika v zastúpení svojimi ústavnými činiteľmi a parlamentnými politickými stranami.

Demokracia transformovaná na partiokraciu

Organizácia materiálneho právneho štátu spočíva na iných pravidlách a podmienkach, ako to bolo v predchádzajúcom socialistickom práve, kde základom všetkého bola vôľa a ciele komunistickej strany. Napriek tomu, aj po odstránení komunistického režimu sa ústavní činitelia pri uplatnení verejnej moci správajú, ako keby sme naďalej žili v komunistickom režime.

Prečo?

Z jednoduchého dôvodu. „Komunistický vzorec“ vládnutia úžasne vyhovoval a naďalej vyhovuje partiokratickej forme vlády. Nič výhodnejšie pre partiokraciu ľudstvo nevytvorilo. Pravdepodobne sa to ani objaviť nedá. Hranicu ľudských možností pre partiokraciu dáva komunistický vzorec vládnutia.

Materiálny právny štát otvára dvere do trinástej komnaty uplatňovania verejnej moci v štáte.

K najvýznamnejším zmenám, aké prináša materiálny právny štát do fungovania štátu, ak nie úplne najvýznamnejšou zmenou v chode štátu, je pozitívny záväzok štátu. Povinnosť štátu zabezpečiť reálnu

dostupnosť niektorých základných práv a slobôd a ústavných princípov v bežnom živote.

Pozitívny záväzok musí štát uplatniť prijímaním niektorých zákonov. K najvýznamnejším zákonom na splnenie pozitívneho záväzku Slovenskej republiky patrí zákon, azda zákony, ustanovujúce podmienky pre nastolenie a uplatňovanie demokratickej formy vlády. Partiokracia je celkom nezlučiteľná s demokraciou. Je popretím demokracie. Slovenská republika v článku 1 ods. 1 ústavy sama sebe určuje povinnosť odstrániť partiokraciu a uskutočňovať verejnú moc podľa pravidiel a podmienok demokratického uplatňovania verejnej moci. Túto povinnosť Slovenská republika neplní od svojho vzniku až do posledného okamihu súčasnosti.

Partiokracia na dva spôsoby

Partiokracia sa vyskytuje v dvoch formách. Ako partiokracia na kvázi demokratickom základe, kde menšie koalíčné strany pri uplatňovaní verejnej moci môžu občas najväčšej strane povedať nie.

Druhou formou je partiokracia na nedemokratickom základe, kde menšie strany pri uplatňovaní verejnej moci musia bez odporovania plniť príkazy najväčšej koalíčnej strany.

Rozlíšenie má význam „dovnútra“, pre charakteristiku vzťahov medzi koalíčnými stranami podieľajúcimi sa vládnutí spoločnosti.

Aspoň taký význam má vzťah „navonok“, medzi politickými stranami vládnuť formou partiokracie, bez ohľadu na akom základe, a zostatkom spoločnosti. Bez ohľadu na početnosť ovládanej časti spoločnosti, jej podiel na celkovej populácii štátu.

V partiokracii volebné právo chráni politické strany pred voličmi. V demokracii volebné právo chráni voličov. Tento rozdiel umožňuje porozumieť účelu takých opatrení, ako je zákaz imperatívneho mandátu, tajné hlasovanie poslancov pri uplatňovaní mandátu, právo poslanca na výkon mandátu počas celého obdobia, na ktoré bol zvolený alebo odmietnutie práva voličov rozhodnúť o predčasných voľbách. To všetko chráni politické strany a ich poslancov pred voličmi. Volebné právo účelovo zdegenerovalo na prospech partiokracii ako forme vlády nastolenej „pozabučky“. Tak, aby sa voliči nedozvedeli, že sa v skutočnosti prestali podieľať na správe verejných vecí, že sú bezmocnými figúrkami, s ktorými sa mocní iba zahrávajú.

Demokracia v súčasnej partiokratickej praxi sa obmedzuje na volebný akt. Voliči vychovaní médiami vhodia hlasovací lístok do volebnej urny, aby odovzdali hlas tomu kandidátovi, v ktorého prospech ich dlhodobo spracovávali médiá. Predvolebná angažovanosť médií nie je nezištná. Deje sa pre chlebobarcu a podľa chlebobarcu. Spočíva na komerčnom základe. Chlebobdarcom sa stáva, kto dá viac okamžite a reálne prisľúbi najviac do budúcnosti.

Politikov súčasnosti prezývaných „svetoví lídri“ prestalo baviť predstieranie, že myslia demokraticky. Odovzdávanie moci v prospech priamej demokracie! No určite!

Demokracia sama pre seba došla k záveru, že to s ľudskými právami prehnela na úkor vlastnej moci, pohodlia a bezpečia rodiaceho majetkovú dostatok. To sa nedá povedať priamo a naplno. Potrebné sú dymové clony. Vyvinulo sa ich nerátane! Na prvé miesto sa presadil boj štátu proti terorizmu a všetkému ďalšiemu zlu prostriedkami, ktoré štát uzná za legálne. Aspoň dodatočne.

Donedávna nezákonné prostriedky sa formálnym úkonom uznávajú za legálne. Na odvrátenej strane „prehlbovania demokracie“ to nesie obmedzovanie základných práv všetkých členov spoločnosti z dôvodu boja proti terorizmu. Čiastočné ospravedlnenie obmedzovania práv terorizmom sa rozšírilo o ďalšiu šlachetnú zámienku – pandémiu COVID-19. Pod jej závojom sa testuje aký rozsiahly a aký

dôrazný môže byť štátny teror.

Pestovať takýto cirkus a predstierať, že lepšie fungovať to ani nemôže, je nezmysel. Riadenie spoločnosti si vyžaduje zmenu. Akú? Predovšetkým podľa pravidla: Od slov k činom. Menej proklamatívnej demokracie zakrývajúcej existenciu partiokracie. Viac demokracie v praxi.

Postavenie politických strán

Zápasenie vo voľnom štýle je právne lepšie upravené ako postavenie politických strán. Ústava výslovne určuje oddelenie politických strán od štátu (článok 29 odsek 4). Potom ešte ustanovuje niektoré pravidlá na báze slobody združovania, no ozajstných práv a povinností politických strán sa výslovne nedotýka.

Aj túto okolnosť možno označiť za „ovocie“ partiokratickej formy vlády. Pre politické strany je výhodnejšie nemať v ústave právne určené pravidlá pre svoje správanie. „Môžu voľnejšie dýchať.“ Robiť si čo si zmyslia. Presnejšie, riadiť sa pravidlami, ktoré si dohodnú za zatvorenými dverami, mimo sluchu a zraku verejnosti. Čím menej jasne priznaných práv a výslovne ustanovených povinností, tým je to pre nás lepšie.

Ak jedným z cieľov zmeny a doplnenia Ústavy Slovenskej republiky má byť návrat od partiokracie k demokracii, potom sa nevyhnutne nemožno vyhnúť ústavnej úprave postavenia politických strán.

Na prvý pohľad sa to tak nemusí javiť, no cesta k tomuto cieľu môže viesť cez jednoznačnú úpravu vzťahu politických strán k svojim členom zvoleným do zastupiteľského zboru. Tento vzťah nie je ústavnoprávne riešený. Dôsledkom je správanie na mimoprávnom základe, najskôr komerčnom. „Kto dá viac“ sa ľahko môže stať motiváciou pre ďalšie pôsobenie poslanca v jeho pôvodnej politickej strane. Pre prestupy bez vzdania sa poslaneckého mandátu, kvôli ktorému je poslanec zaujímavý pre politické strany, v ktorých nie je organizovaný.

Riešenie je dostupné. Ustanovenie zákazu prestupov z jednej parlamentnej strany do inej parlamentnej strany počas jedného volebného obdobia. Poslanec môže opustiť politickú stranu v mene ktorej bol zvolený do parlamentu, no až do konca volebného obdobia musí zostať nezávislým poslancom.

Zmenu a doplnenie ústavy je vhodné spojiť aj so zásahmi do organizácie parlamentu a pôsobenia politických strán v ňom.

Parlament funguje ako orgán verejnej moci, v ktorom sa uskutočňujú súkromné kšefty jednotlivých poslancov, ich sponzorov, politických strán. Tento jav sa nedá zakázať, ani vykoreniť, no je možné modifikovať systém tak, aby sa nežiaduci jav podarilo obmedziť.

Ťažiskom zmien by malo byť približovanie podmienok pôsobenia vo verejných funkciách účelu verejnej služby.

Podstatná na delbe moci je otázka vzťahu medzi orgánmi verejnej moci. Medzi jednotlivými zložkami štátnej moci. Ich dôsledné oddelenie. No vzťah medzi zákonodarnou, výkonnou a súdnou mocou sa musí premietnuť aj do postavenia osôb, ľudských bytostí, realizujúcich úlohy jednotlivých orgánov verejnej moci. S istým zveličením to znamená dotiahnuť delbu moci až na osoby vykonávajúce verejné funkcie. Oddeliť výkonnú moc od zákonodarnej moci tak, aby sa zmazalo pravidlo *Ked' už nemôžem byť vo vláde, nech som aspoň v parlamente*. Prípadná ľútosť *Z čoho bude žiť bývalý člen vlády, ak ho nepresunú do parlamentu* nie je dôvodná. Politické strany dostávajú zo štátneho rozpočtu nie malé príspevky na svoju činnosť. Ak potrebujú, aby odvolaný minister zostal pôsobiť

v politickej strane a v politike, nech ho platia z prostriedkov štátneho rozpočtu vyplácaných politickej strane na činnosť.

Zamýšľaná právna úprava nesmie zostať pri tabuizovaní právneho postavenia politických strán. Politické strany pri zabezpečovaní chodu štátu musia byť rovnako dotknuteľné, ako všetky ostatné subjekty verejnej moci, od ktorých závisí, ako štát funguje.

Uvažované zásahy treba smerovať tak, aby určovali pravidlá pre formovanie štátneho mechanizmu už v štádiu zrodu zastupiteľských orgánov. K tomu patrí zákaz vytvárania účelových zväzkov medzi politickými subjektmi, ktoré umožňujú politickým stranám s bezvýznamnou voličskou základňou zmocniť sa poslaneckého mandátu na volebnej listine inej politickej strany. Poslancov, ktorí *de facto* viac zastupujú sami seba ako voličov, je „plný parlament“. Vyskytujú sa v každom predchádzajúcom volebnom období. Podaktorí „poslanci z povolania“ pomocou tohto kroku preplávali všetkými doterajšími volebnými obdobiami.

Zdanlivo a demagogicky možno takéto zásahy označiť za neprijateľné zásahy štátu do práv voliča. Volič je spôsobilý vyhodnotiť a rozhodnúť sa podľa ponuky, no sám za seba.

Naznačené tvrdenie patrí k tým tvrdeniam, ktoré majú za následok, že zastupiteľská demokracia má ďaleko od účelu demokracie. V skutočnosti volič často ani netuší, že na kandidátnej listine „svojej“ strany má kandidátov náležiacich k inej politickej strane. Ak ide o voliča natoľko rozhladeného, aby si uvedomil, že volí „cudzieho kandidáta“, s vysokou pravdepodobnosťou ide o voliča, ktorý si neurobí osobný prieskum, kto je cudzí kandidát, aký je, ale bude dôverovať vedeniu svojej strany, že tak, ako sa rozhodlo, dobre sa rozhodlo. Tak sa vytvára príležitosť pre obchody rozmanitého druhu motivujúce zaradenie kandidáta z tretej strany na volebnú listinu inej politickej strany. Výsledkom je strata autenticity politickej strany, ba aj odcudzenie volieb podstate demokratického zastúpenia politických strán v zastupiteľskom zbore.

K zmenám v podmienkach organizácie parlamentu nezaškodí priradiť zníženie nákladnosti prevádzky parlamentu. Ako? Redukciou počtu poslancov zo 150 na 120. Na prijímanie rozhodnutí parlamentu tento počet poslancov bohato stačí. Zvlášť pri straníckom ovládaní poslaneckého svedomia pri hlasovaní, ktoré sa zrejme nedá odstrániť. Uplatňuje sa všade na svete. V dôsledku zníženia počtu poslancov znížiť aj počty poslancov vytvárajúcich ústavnú väčšinu a nadpolovičnú väčšinu pre dosiahnutie právne relevantného rozhodnutia orgánov parlamentu.

Delba moci v osídlach bezmocnosti

Delba moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu patrí k základom demokratického štátu. Nie je na Slovensku politik, ktorý by aspoň príležitostne nerečnil o potrebe delby moci. Základom slovenskej reality je popretie delby moci. Jej základom je oddelenie mocí v štáte. Praktická politika sa zakladá na strhnutí mostov medzi oddelenými mocami. Kandidát na poslanca zloží poslanecký sľub, prevezme mandát v Národnej rade SR a o niekoľko dní odkráča do ministerského kresla. Ak sa vo funkcii ministra neosvedčí natoľko, že ho pri hlasovaní o vyslovení nedôvery nepodržia ani vlastní stranícki kolegovia, vráti sa nazad do parlamentu. Človek usvedčený z neschopnosti pri uplatňovaní výkonnej moci je natoľko cenný pre zákonodarnú moc, že sa vráti nazad do parlamentu!

Každý politik si zaslúži právo voľby o spôsobe, akým sa zapojí do uplatňovania vlastnej účasti na správe vecí verejných. Jeho uplatnenie musí mať právny účinok. Ak sa poslanec rozhodne vymeniť útulnú sedačku v parlamente za kožené kreslo na ministerstve, je to fajn. Je to jeho voľba. No aký dôvod je, aby z titulu pôsobenia na ministerstve mal vyárendovanú sedačku v parlamente? Podstatnou úlohou parlamentu má byť kontrola výkonnej moci. Predovšetkým vlády. Minister vyhodnený z vlády pre neschopnosť, má kontrolovať, ako jeho nástupca uplatňuje svoje právomoci.

Ako to má robiť, keď skúsenosť preukazuje jeho nespôsobilosť uplatňovať danú právomoc?

Ako na vec?

Kľúčom k náprave, k vráteniu verejnej moci ľudu pri zachovaní uplatňovania verejnej moci ľudom bez obrovského obabrávania ľudu je volebné právo. To je zároveň prostriedkom na návrat od partiokracie k demokracii.

Volebné právo má o. i. chrániť voličov pred politickými stranami a ďalšími osobami a organizáciami vykonávajúcimi politickú činnosť s finančnou podporou štátu.

Volebné právo treba vo všetkých fázach jeho uplatnenia založiť na dôslednom využívaní zásady, podľa ktorej poslanec, držiteľ mandátu v zastupiteľskom orgáne, je zástupca voličov. Nemôže sa „zvľčiť,“ popierať záujmy voličov. V mene uplatňovania tých záujmov sa predseda dostal do parlamentu, resp. do zastupiteľského zboru. Kvôli tomu sa dal zvoliť.

Volebné právo je dvojzložkové právo. Aktívne volebné právo a pasívne volebné právo.

Aktívne volebné právo je právo rozhodovať o tom, kto sa stane držiteľom verejnej funkcie v určitom volebnom období.

Pasívne volebné právo zaručuje možnosť uchádzať sa o získanie volenej verejnej funkcie.

Ústavný súd SR najskôr, 23. júla 1997, spojil ústavnú ochranu s aktívnym volebným právom.

Onedlho, 7. januára 1998 uznal svoj omyl spočívajúci v tom, že článok 30 v júli 1997 vysvetlil bez prepojenia s medzinárodným právom, no v skutočnosti treba ústavu vysvetľovať v spojení s medzinárodným právom.

„Pre konanie o podnete namietajúcom porušenie práva mať prístup k voleným funkciám za rovnakých podmienok je právne relevantné aj ustanovenie čl. 25 písm. b) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, podľa ktorého každý občan má právo na možnosť bez akýchkoľvek rozdielov uvedených v článku 2 a bez neodôvodnených obmedzení voliť a byť volený v pravidelných voľbách, ktoré sa budú konať na základe všeobecného a rovného hlasovacieho práva, tajným hlasovaním zabezpečujúcim slobodu hlasovania.“ (II. ÚS 48/97).

Všeobecné, rovné hlasovacie právo s tajným hlasovaním – to sú podmienky, aké prakticky vylučujú obmedzovanie aktívneho volebného práva. Právne postavenie voliča je prakticky nedotknuteľné.

Kľúčom k podstate politickej biedy slovenskej spoločnosti je volebné právo. Majú ho všetci. Väčšina voličov uplatňuje svoje volebné právo naivne, prosto až sprost. Necháva sa oklamať, presadzuje toho, kto má najviac drzosti ponúkať nehorázne prísluby, ktoré sa nemajú brať vážne. A pri zachovaní zdravého rozumu príjemcu takých sľubov sa ani nedajú brať vážne. Slovenský volič takú sebaobrannú vlastnosť nemá. „Zvýšim vám platy na dvojnásobok,“ sľúbil nemiestne vtipkujúci Mikuláš Dzurinda svojim prostoduchým voličom a bol premiérom tak dlho, až ho výkon funkcie začal nudiť. „Znížim vám cenu elektriny a plynu na stotinu,“ sľubuje dnes Róbert Fico. O premiérske výložky ho môže pripraviť iba Eduard Heger, ak by splnil Ficove sľuby s predstihom pred náčelníkom opozície.

Na začiatku okrádania voličov veľkolepým uplatňovaním pasívneho volebného práva stojí nepozornosť, s akou sa spojilo čítanie ustanovení zaručujúcich pasívne volebné právo v ústave a v medzinárodných dohovoroch. Podmienky vzniku pasívneho volebného práva v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky sú skôr predstierané ako skutočné. Umožňujú prístup k voleným funkciám každému, kto má záujem uchádzať sa o volenú funkciu. Ani v najmenšej miere sa právny

význam neprípisuje okolnosti, že každá verejná funkcia slúži verejnému záujmu na výkone verejnej moci, a že nie každý človek je spôsobilý danú verejnú funkciu zastávať. Pritom Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach nevyklučuje nič iné, ako neodôvodnené obmedzenia pasívneho volebného práva.

ESLP uznal možnosť obmedzenia pasívneho volebného práva za jednu zo zásad volebného práva: „Hoci právo voliť a byť volený sú kľúčové pre demokraciu a právny štát, nie sú absolútne a môžu podliehať obmedzeniam. Zmluvné strany majú v tejto oblasti široký rámec voľnej úvahy, ale je úlohou ESLP v poslednom stupni určiť, či požiadavky článku 3 dodatkového protokolu boli splnené.“ (Hirst v. The United Kingdom (no. 2) [GC]).

Ustanovenie podmienok, ktorých splnenie je vo verejnom záujme predpísané pre výkon verejnej funkcie, nie je neodôvodnené obmedzenie. Naopak. Ak nie je diskriminačné a je rozumné, potom je až veľmi dôvodné. Možnosť riešiť problémy Slovenska úpravou volebného práva sa spája so skvalitnením pasívneho volebného práva.

Silnejšie postavenie voliča

Účelom podmienok obmedzujúcich pasívne volebné právo je posilnenie aktívneho volebného práva, teda postavenia voliča. Vytvorenie poctivejšej úpravy práv voliča s určením právnych účinkov pre kandidáta, ktorý klame voliča už v čase, keď sa uchádza o zvolenie. Aby mal volič viac objektívnych informácií, ktoré ho včas ochránia pred hlasovaním pod vplyvom skreslených predstáv o tom, koho volí. Tiež aby sa zosilnila kontrola, ktorú volič môže uplatňovať voči subjektom, ktoré zvolil do inštitúcií verejnej moci. Ide o kontrolu každého voliča nad uplatňovaním verejnej moci bez toho, aby voliča zaťažilo dôkazné bremeno o tom, že chce kontrolovať osobu, ktorú naozaj volil do verejnej funkcie. Do tretice, posilnenie postavenia voliča musí zahrnúť aj právo ukončiť pôsobenie vo verejnej moci zvolenej osobe alebo osobám, ak pôsobenie takej osoby alebo osôb závažne ohrozuje uplatňovanie verejnej moci, či dokonca existenciu Slovenskej republiky.

Základom pre posilnenie právneho postavenia voliča je poznatok, že nie každý záujemca o verejnú funkciu má vrodené či nadobudnuté predpoklady pre výkon verejnej funkcie, o ktorú sa hodlá uchádzať.

Keď sa negramotný Róm stane starostom obce, miliónkrát to môže nadchnúť aktivistov z tretieho sektora ako úžasne sme prekonali etnickú diskrimináciu, aj tak pôjde o nezmyselné uplatnenie pasívneho volebného práva. Negramotný, ale rovnako tak mizerne vzdelaný kandidát nie je pripravený na výkon verejnej funkcie, pretože nedokáže kvalifikovane uplatňovať verejnú moc po celé obdobie, na ktoré funkciu získal. Rovnosť príležitostí treba naplňovať v súlade s požiadavkou spravodlivej rovnováhy. V tomto prípade medzi záujmami obyvateľov obce na riadnej správe vecí verejných a právom uchádzača o verejnú funkciu na prístup k funkcii.

Ak malý, tučný, plešivý bezdomovec príde na prvé rande na inzerát, v ktorom sa predstavoval ako dobre situovaný vysoký neskonale príťažlivý manekýn, okamžite ho postihne neúspech pri zoznamovaní. Ak sa ten istý bezdomovec s nedokončenou základnou školou predstaví na zozname voličov ako vysokoškolský pedagóg, 58 rokov, s právnickým vzdelaním, bude dobre možné, že si ho voliči vyberú za poslanca Národnej rady SR. Zvlášť, ak vedenie strany v ňom pre akýsi zámer identifikuje príbuznú dušu a zaradí ho na piate miesto kandidátky. Stručne zhrnuté, je zásadný rozdiel medzi inzerciou za účelom nadviazania známosti a zverejnením informácií o kandidátoch zaujímajúcich sa o zvolenie do verejnej funkcie.

Významnou otázkou pre efektívne fungovanie zastúpenia pri výkone verejnej moci sú záväzky, s ktorými kandidát vstupuje do verejného života. Predovšetkým osoba jeho sponzora. Povinné

informácie o kandidátovi treba doplniť o informáciu, kto ho sponzoruje. Podľa toho bude zvolený kandidát hlasovať, tak bude vykonávať svoj poslancský mandát. Platný zákon kandidátom neukladá povinnosť priznať sa k sponzorom. Záver je jednoduchý. O túto povinnosť treba doplniť volebný zákon.

Volebný zákon treba doplniť aj o postih kandidáta, ktorý sponzora zamlčí. Jedinou možnosťou je vylúčenie z predvolebného boja, strata práva uchádzať sa o zvolenie, ak sa preukáže, že kandidát má sponzora, no vyhlasuje, že nijakého sponzora nemá. Alebo ak prizná sponzora, no má aj iného sponzora, o ktorom sa nezmieni.

Za účelom odstránenia príležitostí na manipuláciu s voličom o osobách, z ktorých si má vybrať budúceho držiteľa verejnej funkcie, je dôležité ustanoviť kontrolný mechanizmus pri registrácii kandidátov na verejnú funkciu a tiež určiť sankciu takému kandidátovi, ktorý o sebe uvedenie skreslené informácie.

Ochranu verejného záujmu pred nehodnými kandidátmi treba zabezpečiť pozbavením možnosti kandidovať, uchádzať sa o zvolenie do funkcie. To je jediný primeraný trest, ktorý umožní, aby sa do verejnej funkcie nemohla prepracovať osoba očividne bez predpokladov vykonávať verejnú funkciu, aj osoba zavádzajúca voličov ešte predtým, ako získa právo voličov zastupovať.

Posilnenie postavenia voliča sa nemôže vzťahovať len na fázu výberu medzi záujemcami o verejnú funkciu. Postavenie voliča sa musí posilniť pre celé volebné obdobie.

Utajená demokracia

Subjekt uplatňujúci pasívne volebné právo vykonáva svoju funkciu spravidla tak, aby aj v nasledujúcich voľbách znovu získal vykonávanú funkciu. Prípadne, aby sa odvolávkou na zastávanie volenej funkcie uchádzal o získanie významnejšej volenej funkcie. S prihliadnutím na túto okolnosť je mimoriadne dôležité, aby volič mal po celé volebné obdobie prístup k informáciám, ako každý držiteľ verejnej moci vykonáva zverenú funkciu. Naopak, pre politické strany a ich lídrov je veľmi nevhodné, aby verejnosť vedela, ako poslanci hlasovali. Aspoň v niektorých prípadoch, keď politické dohody zvíťazia nad zdravým rozumom. Prostriedkom chrániacim dôsledky takých dohôd sa stalo tajné hlasovanie v pléne Národnej rady SR. Údajne je demokratické, či aspoň demokratickejšie ako to, pri ktorom sa zverejní kto ako hlasoval.

„Nepriamy výkon práva zúčastňovať sa na správe verejných vecí nezbavuje občana akéhokoľvek podielu na správe verejných vecí, ktorú vykonávajú zvolení zástupcovia občanov. Občan v základnom práve „zúčastňovať sa na správe verejných vecí nepriamo, má implikované právo kontroly nad spôsobom, akým jeho zvolený zástupca spravuje verejné veci. Kontrolou získané poznatky môže občan uplatniť počas volebného obdobia napr. komunikáciou so svojím zvoleným zástupcom, ale predovšetkým tieto poznatky môže uplatniť pri nasledujúcich voľbách, keď sa znovu obnovuje verejná moc a každý občan má možnosť potvrdiť svoju vôľu nechať sa pri správe verejných vecí dať zastupovať konkrétnym zástupcom, ale tiež môže odmietnuť svoje zastúpenie zástupcom z predchádzajúceho volebného obdobia.

Podstatný ústavnoprávny význam má pre dostupnosť kontroly osobou uplatňujúcou základné právo podieľať sa na správe verejných vecí slobodnou voľbou svojich zástupcov má príčinnú súvislosť základného práva priznaného článkom 30 odsek 1 s ustanovením článku 1 odsek 1 o demokratickom štáte.

Touto príčinnou súvislosťou sa determinuje spôsob hlasovania zvolených zástupcov voličov pri uplatňovaní ich mandátu.

Tajné hlasovanie neumožňuje občanom kontrolovať poslancov, ani politické strany. Ak občania nemajú informácie o rozhodovaní pri uplatňovaní verejnej moci každým, kto verejnú moc uplatňuje, uviaznu v dvojitej pasci. Nevedia, ako sa v skutočnosti správajú poslanci, ani nevedia, ako sa naozaj správajú politické strany. Tajným hlasovaním sa poslanec vzdáva od kontroly spôsobu, akým vykonáva zverený mandát verejnosťou, zvyšuje vyhliadku na svoje znovu zvolenie v nasledujúcich parlamentných voľbách u voličov, ktorým sa tajným hlasovaním upiera možnosť sklamania zo „svojho“ poslanca. Tajnosť hlasovania v skutočnosti slúži na posilňovanie prvkov partiokracie pri výkone verejnej moci, lebo poslanec sa môže podrobiť požiadavkám vedenia svojej strany bez toho, aby sa vystavil zvýšenej pravdepodobnosti, že za svoje hlasovanie v konkrétnych veciach stratí voličov. Ovládanie poslanca pri výkone jeho mandátu vedením parlamentnej politickej strany zas vytvára príležitosť pre vedenie politických strán uzavierať dohody o hlasovaní poslancov. Aj to umožňuje oslabovať kontrolu verejnosti nad fungovaním zastupiteľskej demokracie a roztvára nožnice medzi demokratickou formou vlády garantovanou článkom 1 odsek 1 Ústavy SR a jej praktickým uplatňovaním podľa želaní, zámerov a rozmarov lídrov politických strán a politických hnutí.“

(Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 753).

Tajnosť hlasovania sa v parlamente a politických stranách obvykle zachraňuje rečami, podľa ktorých Ústava SR neumožňuje, aby sa o jednotlivých otázkach hlasovalo v Národnej rade SR výlučne verejne. Také reči sú vari najväčšou verejne rozširovanou lžou po lžiach zachraňujúcich protikovidové opatrenia.

Ústava SR v niektorých prípadoch výslovne určuje tajné hlasovanie o taxatívne určených otázkach. V tajnom hlasovaní sa volí a odvoláva predseda Národnej rady SR. Hlasovanie o voľbe a odvolaní podpredsedov Národnej rady SR predstavuje ďalšiu Ústavou určenú výnimku zo všeobecnej zásady verejného hlasovania poslancov národnej rady. Aj hlasovanie o predsedoch výborov národnej rady patrí k výnimkám zo zásady verejného hlasovania. Z toho všetkého možno vyvodiť, že iné hlasovanie v národnej rade, napríklad o nedôvere vláde, aj hlasovanie o dôvere vláde je podľa ústavy verejné.

V spore s generálnym prokurátorom o ústavnosť zákona zavádzajúceho tajné hlasovanie do voľby generálneho prokurátora národná rada namietla príčinnú súvislosť medzi základným právom „zúčastniť sa na správe verejných vecí“ a spôsobom hlasovania v Národnej rade SR, z ktorého národná rada vyvodila, že okrem hlasovaní v ústave výslovne spojených s tajným hlasovaním ostatné hlasovania v parlamente musia byť verejné. Ústavný súd uprednostnil kompromis, podľa ktorého: „Ústavný súd k spôsobu voľby (verejná alebo tajná) uzatvára, že obidve volebné formy sú *de lege lata* v súlade s ústavou, majú svoju vnútornú logiku, výhody aj nevýhody. Dôvody pre jednu či druhú voľbu preto nemožno hľadať v ústavnoprávnych konštrukciách, ale iba v rovine politickej vôle.“ (PL. ÚS 95/2011).

Prekážkou verejného hlasovania v Národnej rade SR je teda výlučne nedostatok dobrej vôle umožniť voličom kontrolu ako parlament uplatňuje verejnú moc, čo pre demokraciu alebo jej popretie robia jednotliví poslanci.

Volič kontroluje výkon mandátu

Sú poznatky, ktoré ľudia majú a využívajú. Sú iné poznatky, ktoré ľudia majú, ale nehodí sa im ich využívať. Kolobeh vody v prírode patrí k poznatkom prvého druhu. Kolobeh ľudí v politike patrí medzi poznatky druhého druhu.

V ešte nie dávnej minulosti žili u nás disidenti. Tí, ktorí nesúhlasili s komunistickým režimom. Kritizovali organizáciu štátu, jeho metódy, spôsob vládnutia. Všeličo. Netajili sa tým, že vedia ako

system zásadne zmeniť a napraviť.

Prišla Nežná revolúcia. System riadenia štátu padol. Čo disidenti odsudzovali u komunistov, začali robiť sami.

Výrazne sa to prejavilo na volebnom práve. Kontrola rozhodovania v parlamente uskutočňovaná pomocou verejného hlasovania upadla do nemilosti. Demokratické sa stalo tajné hlasovanie. O jeho vhodnosti, vlastne až nevyhnutnosti, presviedčali hrdinovia protikomunistického odboja verejnosť vždy znovu.

Pohľad sa zachováva dodnes. Chcieť poznať, ako poslanci hlasovali, je ideologicky neprijateľné. Preto nezaškodí odhaliť, že ústavnoprávne je rovnocenné tajné hlasovanie s verejným hlasovaním. V konaní PL. ÚS 95/2011 Ústavný súd Slovenskej republiky uviedol: *„Ústavný súd k spôsobu voľby (verejná alebo tajná) uzatvára, že obidve volebné formy sú de lege lata v súlade s ústavou, majú svoju vnútornú logiku, výhody aj nevýhody. Dôvody pre jednu či druhú voľbu preto nemožno hľadať v ústavnoprávných konštrukciách, ale iba v rovine politickej vôle.“*

Imperatívny mandát

Prakticky všetko, čo je zaujímavé pre zmenu volebného práva tak, aby sa zachovalo nepredstierané zastúpenie voliča po celé volebné obdobie, sa ovíja a odvíja od imperatívneho mandátu alebo od jeho popretia.

„Podstatou imperatívneho mandátu je taká reprezentácia ľudu, ktorá spočíva na priamom ukladaní úloh poslancom, na práve ľudu/voličov odvolať poslancov a na povinnosti poslancov pravidelne skladať účty zo svojej činnosti. Takýto obsah imperatívneho mandátu je odvodzovaný od predstáv Jeana Jacquesa Rousseaua o suverénnej moci, ktorú nie je možné zastupovať. Imperatívny mandát je výsledkom prechodu od priamej demokracie k zastupiteľskej demokracii tak, že v jeho prípade zostávajú prvky priamej demokracie založené na priamom poverovaní poslancov úlohami a ich zodpovednosti za plnenie úloh,“ napísal profesor ústavného práva L. Cibulka v učebnici ústavného práva.

Protikladom k imperatívnemu mandátu je zákaz imperatívneho mandátu.

„Zákaz imperatívneho mandátu vychádza z toho, že poslanec po svojom zvolení vykonáva mandát osobne, slobodne a nezávisle. Poslanec nie je priamo zodpovedný voličom, prípadne ani politickým stranám, pokiaľ bol zvolený na kandidátke politickej strany. Verifikátorom jeho práce ako poslanca a prípadne politickej strany a vlastne aj nástrojom kontroly sú až ďalšie voľby, kedy má možnosť znovu sa uchádzať o dôveru voličov a volič odovzdaním svojho hlasu konkrétnemu kandidátovi, resp. kandidátke politickej strany vystavuje vysvedčenie o ich činnosti,“ uviedol v tej istej učebnici profesor L. Cibulka.

Odvolanie jednotlivého poslanca Národnej rady SR i Európskeho parlamentu nie je možné kvôli zákazu imperatívneho mandátu. Aj kvôli tomu, že s imperatívnym mandátom sa spájajú čudné kroky. Stačí pripomenúť poverovanie poslancov úlohami od voličov. Hoci, paradoxne, tento prvok uplatňovania verejnej moci sa v obmedzenej miere využíva v činnosti súčasnej, ale aj minulých koalícií. Len musí ísť o dostatočne nezmyselné úlohy a požiadavky.

Zákaz imperatívneho mandátu sa nosí po celej Európe. Asi aj po celom svete. Nie je taktické o odvolávaní poslanca povedať opak toho, čo o ňom hovorí celá planéta. Neobišlo by sa to bez vážnych medzinárodných sporov. Pravdepodobne by sa to skončilo zle. Preto nie je rozumné zrušiť zákaz imperatívneho mandátu.

Kontrolu nad spôsobom, akým zvolený zástupca plní právo svojho voliča na podiel na správe vecí verejných sa dá zaviesť pomocou iného právneho inštitútu. Volič má možnosť sledovať svojho poslanca sledovaním jeho hlasovania.

Nedotknuteľnú moc neschopným?

Samospád, podmienený reflex, vedie k predstave, že demokraciu nemožno nechať oslabovať partiokraciou. Ale prečo?

Nadchádza čas na otázku aká už dávno mala zaznieť. „Čím je demokracia lepšia oproti partiokracii?“ Je to sila návyku, ktorá favorizuje demokraciu, alebo je to sila zlovyku? Ide o nevykorenenú frázu alebo o poznatok?

Demokracia dáva slovo každému. Každému umožňuje podieľať sa na uplatňovaní verejnej moci. Slabou stránkou je, že všetci nie sú pripravení podieľať sa na uplatnení moci.

Partiokracia nie je lepšia. Výber tých, ktorí sa podieľajú na moci, vôbec neberie do úvahy spôsobilosť vládnuť. Selekcia je taká, že môže priviesť k moci aj výlučne neschopných. Alebo, s vyššou pravdepodobnosťou, prevahu neschopných.

V takej konštelácii, pri takom rozložení síl, je dôvod uprednostniť demokraciu ako formu vlády, ktorá poskytuje každému príležitosť pre účasť na uplatňovaní verejnej moci. Tým vytvára aj príležitosť na elimináciu hlúpej menšiny, jej prehlasovanie. Partiokracia, ak je vystavaná na hlupákoch, nevytvára priestor na ich umlčanie.

Toto sú príčiny pre uprednostnenie demokracie pred partiokraciou.

Dosiaľ sa nestala predmetom verejného záujmu otázka, či každý víťaz volieb je spôsobilý uplatňovať verejnú moc. Taká otázka nie je iba ústavne konformná a legitímna. Zároveň je nevyhnutná. Iba krajne účelová odpoveď môže byť: „Áno! Je!“

Ak existuje možnosť, že víťaz volieb môže byť nespôsobilý uplatňovať verejnú moc, potom z toho treba vyvodiť dôsledky. Nemožno akceptovať, aby štát – Slovenskú republiku riadil nespôsobilý subjekt iba z dôvodu, že vyhral posledné parlamentné voľby. Víťaz volieb, rovnako tak víťazi volieb môžu byť natolko nespôsobilí riadiť štát, že za úplné štvorročné obdobie môžu privodiť ireverzibilný ekonomický, sociálny, etc. rozvrat štátu, či dokonca zapríčiniť jeho zánik.

S ústavou demokratického a právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy) nezlučiteľné je odňať voličom možnosť včas, teda pred skončením volebného obdobia, sa zbaviť nespôsobilého držiteľa verejnej moci. Odopretie práva voličov rozhodovať o skrátení volebného obdobia parlamentu nie je iba nesúladne s článkom 1 odsek 1 ústavy, ale je tiež nezlučiteľné s požiadavkou zdravého rozumu, ktorá je neodhateľnou a nezrušiteľnou požiadavkou na uplatňovanie práva v materiálnom právnom štáte.

Strata politickej moci je istotne nepríjemná udalosť pre všetkých a zároveň pre každého, kto moc má a odrazu o ňu príde. Ústavnoprávny spor o skrátenie volebného obdobia v referende sa dostane na výsledie sporov medzi politickými stranami vždy, keď bude Slovenskú republiku riadiť neschopná partia. Predísť takému stavu sa dá jedine doplnením ústavy o výslovnú úpravu o skracovaní volebného obdobia parlamentu z vôle občanov Slovenskej republiky.

Predčasne pod sprchu!

K posilneniu postavenia voliča patrí aj priznanie práva predčasne ukončiť volebné obdobie tomu, kto úspešne uplatnil pasívne volebné právo a získal verejnú funkciu. Môžu z ihriska predčasne vykázať

každého hokejistu či futbalistu, keď brutálne poruší pravidlá hry, tak prečo nie ústavného činiteľa porušujúceho oveľa dôležitejšie pravidlá pre riadny chod štátu?

Prezidentka SR v návrhu na konanie pred Ústavným súdom SR o možnosti skrátiť volebné obdobie parlamentu hlasovaním obyvateľstva v referende uviedla:

„Ústava predpokladá, že k otázke ustanovenia volených zástupcov na vopred určené časové obdobie sa v zastupiteľskej demokracii ľud vyjadruje výlučne vo voľbách, pričom spôsoby a dôvody predčasného ukončenia tohto obdobia ústava upravuje objektívne a taxatívne práve preto, aby nemohlo dôjsť k nepredvídateľným a neústavným zásahom do fungovania zastupiteľskej demokracie a riadneho chodu jej ústavných orgánov“.

Prezidentka SR spevnila tento názor odkazom na stanovisko Benátskej komisie z roku 2000, podľa ktorého *„možnosť hlasovania ľudu o vyjadrení nedôvery parlamentu je cudzia západnému konceptu zastupiteľskej demokracie a nemožno ju pri absencii výslovného ústavného zmocnenia v žiadnom prípade predpokladať.“*

Z hľadiska interpretácie a aplikácie práva, čo je postup zlučiteľný so západným konceptom zastupiteľskej demokracie, je zásadný rozdiel medzi *predpokladaním* správania, ktoré je právne dovolené a *vyvodením* správania, ktoré je právne dovolené, pomocou korektných výkladových metód a postupov. V okolnostiach možností daných Ústavou SR nejde o predpokladanie ústavnej súladnosti referenda o predčasných parlamentných voľbách, ale o vyvodenie záveru o povolení či zákazereferenda o predčasných parlamentných voľbách z ustanovení ústavy.

Ústavnoprávne relevantné je rozlíšenie formy vlády. Buď parlamentnej alebo prezidentskej. V oboch formách vlády sa využíva *zastupiteľská demokracia*, no v ani jednej zo známych foriem vlády nejde o nevyhnutný ani o determinujúci prvok riadenia štátu a spoločnosti.

Alternatívou k zastupiteľskej demokracii je priama demokracia.

„Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.“ (čl. 2 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky).

Ústava SR výslovne uvádza priamu demokraciu ako rovnocennú formu uplatňovania verejnej moci so zastupiteľskou demokraciou. Radenie priamej a zastupiteľskej demokracie do hierarchie, v ktorej zastupiteľská demokracia stojí nad priamou demokraciou nie je uvedené v ústave. Niet ústavnoprávne relevantného dôvodu, ktorý by legitimizoval označenie tohto názoru za ústavnú tradíciu. Je to tak, pretože tak to najviac vyhovuje politickým stranám.

Ak by priama demokracia mala byť vo vzťahu nadradenosti a podriadenosti k zastupiteľskej demokracii, potom by sa z článku 2 odsek 1 malo vyvodiť, že priama demokracia je vyššou formou demokracie, pretože moc v Slovenskej republike pochádza od občanov. Od zástupcov(poslancov) ani od politických strán nepochádza nijaká moc. Tieto subjekty o moc bojujú, prerozdeľujú si ju, uplatňujú ju i zneužívajú ju, no vždy disponujú mocou, ktorá pochádza od občanov. Nijaká iná moc ako moc od občanov v Slovenskej republike neexistuje. Nejde o výnimku ani o slovenský svojráz. V každom ďalšom európskom štáte existuje vnútroštátna moc, aká pochádza výlučne od občanov daného štátu.

To všetko musí rešpektovať aj *zastupiteľská demokracia*. Spôsob uplatnenia verejnej moci v štáte, ktorý nemôže predurčovať vzťahy spojené s uplatnením moci pochádzajúcej od občanov. Korektnou interpretáciou práva nemožno tento vzťah obrátiť o 180 stupňov, „postaviť ho na hlavu“ tak, aby voliči nemohli uplatniť svoju primárnu moc s odkazom na *„zastupiteľskú demokraciu“*. Zastupiteľskú demokraciu vytvárajú občania štátu podľa svojich predstáv a potrieb. Ak majú dôvod chcieť ukončiť

uplatňovanie moci tým, komu ju v posledných voľbách zverili, poverený vykonávateľ moci nemôže diktovať držiteľovi moci, ako sa bude s mocou nakladať.

Ústava SR ani v náznaku neustanovuje, že občania uplatnením volebného práva sa vzdávajú moci, a že víťaz volieb sa stáva na volebné obdobie majiteľom moci. Občania sú doživotným zdrojom moci. Spoločenský systém je nastavený tak, že vo verejnej súťaži sa každé štyri roky možno uchádzať o získanie dispozície mocou, no právne postavenie víťaza volieb je v zásade rovnaké ako právne postavenie správcu majetku; nepodobá sa právnemu postaveniu vlastníka. Víťaz volieb, rovnako ako správca majetku, môže „vlastníkovi“ moci občanovi predkladať návrhy na riešenie spoločenských vzťahov. Víťaz volieb môže od občanov dostať „bianco šek alias voľnú ruku“ na realizáciu programu usmerňovania štátu a spoločnosti, no nemôže, ba ani nesmie občanovi vnucovať, čo sa s mocou v štáte udeje, dokonca aj proti vôli občana. Vždy, keď sazástupcovia začnú správať svojvoľne či násilne, nejde o uplatnenie verejnej moci v medziach vzorca demokratického vládnutia. Dochádza k uzurpácii moci na úkor občanov, ktorí stále sú zdrojom moci. Násilné uplatnenie moci je popretím demokratickej formy vlády. Ako také nie je zlučiteľné s účelom demokratickej formy vlády. Ústava chráni demokratickú formu vlády. Preto je uzurpácia moci nezlučiteľná s ústavou a nemôže byť pod ústavnou ochranou.

„Ústavný súd vo svojom rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 4/2016 uviedol, že ústavný systém Slovenskej republiky je založený na kombinácii prvkov priamej demokracie a prirodzene dominantnejšej demokracie zastupiteľskej. Ak chceme, aby bol tento systém funkčný, musíme zabrániť ich vzájomnej kolízii. Inštitúty priamej demokracie preto nemajú a nesmú nahrádzať či obchádzať demokraciu zastupiteľskú. Môžu ju len dopĺňať. A referendum o predčasných voľbách tento ústavný predpoklad nespĺňa.“

Inštitúty priamej demokracie preto nemajú a nesmú nahrádzať či obchádzať demokraciu zastupiteľskú burcuje Martin Buzinger. Na prvé počutie každý, na opakované počutie každý ľahko verný, by mu uveril. V skutočnosti *nahrádzanie* nie je rovnaká ani príbuzná činnosť k obchádzaniu. Obchádzanie ústavy, nielen vo vzťahu k zastupiteľskej demokracii, ale vo vzťahu k všetkým ústavným ustanoveniam, je činnosť nezlučiteľná s účelom materiálneho právneho štátu. Nesmie prichádzať do úvahy. Ak sa udeje, musí sa stretnúť s verejným odsúdením.

Nahrádzanie zastupiteľskej demokracie priamou demokraciou je samozrejmosťou v demokratickom a materiálnom právnom štáte. O veci verejného záujmu, o ktorej ústava dovoľuje, aby sa rozhodovalo v referende, je spravodlivejšie, ak rozhodnú všetci voliči so záujmom o veci rozhodnúť, ako keď o nej rozhodnú dubiozne nezávislí a poctiví poslanci, o ktorých už vieme ako často sú ochotní prenajať svoje svedomie, česť a vlastne všetko, čo majú, aby mali viac.

„Prirodzená dominancia zastupiteľskej demokracie“ je účelové tvrdenie. Namiesto argumentácie presvedčujúcej o správnosti tvrdenia, ide o názor „vycucaný z prsta“. Bez opory v logickej úvahe či v zdravom rozume. Systém demokracie zložený z priamej demokracie a zo zastupiteľskej demokracie môže byť funkčný bez toho, aby zastupiteľská demokracia, ktorá mimochodom, existuje viac vo fantázii ako v praktickej politike, pretože základom chodu štátu je partiokracia, nie zastupiteľská demokracia, mala „prirodzene dominantné postavenie“.

Referendová demokracia

K notorietam o dianí na Slovensku patrí návrh na konanie referenda smerujúci k prijatiu zmeny Ústavy Slovenskej republiky predovšetkým v jej piatej hlave, druhom oddiele. Po uskutočnení referenda v súlade s ústavnými podmienkami, má zmenená a doplnená Ústava SR znieť takto:

„REFERENDUM

Čl. 73 ods. 1

„Národná rada Slovenskej republiky má 150 poslancov, ktorí sú volení na štyri roky. **Ustanovenia čl. 86 písm. n) a čl. 93 ods. 2 týmto nie sú dotknuté.**“

Čl. 81a

„Mandát poslanca zaniká

- a. uplynutím volebného obdobia
- b. **skrátением volebného obdobia,**
- c. vzdaním sa mandátu,
- d. stratou voliteľnosti,
- e. rozpustením Národnej rady Slovenskej republiky,
- f. vznikom nezlučiteľnosti podľa čl. 77 ods. 1,
- g. dňom nadobudnutia právoplatnosti rozsudku, ktorým bol poslanec odsúdený za úmyselný trestný čin alebo ktorým bol poslanec odsúdený za trestný čin, a súd nerozhodol v jeho prípade o podmiennečnom odložení výkonu trestu odňatia slobody.

Čl. 82 ods. 5

„Zasadenie Národnej rady Slovenskej republiky sa skončí uplynutím volebného obdobia, **skrátением volebného obdobia** alebo jej rozpustením.

Čl. 84 ods. 3

„Na vyslovenie súhlasu s medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 3 a 4, **na prijatie uznesenia o skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky podľa čl. 86 písm. n)** a na prijatie zákona vráteného prezidentom Slovenskej republiky podľa čl. 102 písm. o) je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov.

Čl. 86

Doplňa sa písmeno n):

n) uznávať sa na skrátení volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky, prijaté uznesenie je všeobecne záväzné a vyhlasuje sa rovnako ako zákon.

Čl. 93 ods. 2

Referendom sa môže rozhodnúť aj o iných dôležitých otázkach verejného záujmu. **Referendom možno skrátiť volebné obdobie Národnej rady Slovenskej republiky.**“

Čl. 98 ods. 2

„**Návrhy prijaté v referende vyhlási predseda Národnej rady Slovenskej republiky rovnako ako zákon do 15 dní od konania referenda. Návrhy prijaté v referende, ktoré majú normatívny obsah, nadobúdajú účinnosť dňom vyhlásenia.**“

Čl. 154h

„**Ustanovenia čl. 81a písm. b), čl. 86 písm. n) a čl. 93 ods. 2 druhá veta sa vzťahujú aj na skrátenie a skončenie ôsmeho volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky.**“

Ústave SR, jej uplatňovaní v budúcnosti, posilnení demokracie prostriedkami materiálneho právneho štátu, ba i samému materiálnemu právnemu štátu v Slovenskej republike by tieto doplnenia platnej Ústavy SR dosť prospeli. V politickej praxi sa medzitým vytvára takmer istota, že prezidentka Čaputová, jej početní poradcovia spolu s vládou Slovenskej republiky, špičkami Národnej rady Slovenskej republiky vrátane prominentných vládnych poslancov v tom zahrnutých aj sui generis opozičných a zároveň trochu vládnych poslancov od Richarda Sulíka, vynaložia všetko predstaviteľné a dostupné úsilie, aby navrhnutému doplneniu Ústavy SR zabránili. Všetko späť s využitím priamej demokracie na Slovensku zostane ako Dunaj v Bratislave. Hladina ustálená. Rovnako akodilema doby.

Tá znie: Priama demokracia alebo zastupiteľská demokracia? Iné rozumné riešenie nie je dostupné. Ani jedno z nich v samostatnom balení nie je dobré. Ponukou pre dnešok je zmes priamej a zastupiteľskej demokracie. Referenda s voľbami.

Pohľad na referendum v radoch politikov, politológov, kariérnych obdivovateľov vládnych predstaviteľov v radoch ústavných právnikov aj bez vzdelania je dokonale protikladný. „Už len to nám chýba!“ pomyslí si každý z nich.

„To je ono!“ hŕta narastajúci počet obyčajných ľudí odstrihnutých od verejnej moci.

Referendum je únik z pasce, ktorú na voličov kladú všetci sympatickí mladíci s ambíciou zneužiť dobu, možnosti dané medzerami v organizácii štátu a predrať sa k verejnej moci na vlastný prospech. Zo štátneho do osobného majetku je ešte stále čo presúvať.

Referendum je vysoko problematický inštitút ústavného práva aj všetkých spoločenských vied zaoberajúcich sa demokraciou. Referendu sa nevie nakloniť množstvo uznávaných a vyznávaných mysliteľov. Predovšetkým celé federalizované Spojené štáty americké dôrazne a náruživito dodnes popierajú každú kladnú zmienku o referende. Azda každý z „Otcov zakladateľov,“ ktorí ako spoločné dielo vytvorili pozoruhodne premyslený a logicky prepojený model „USA“ pridal svoju trošku na kopu argumentov, prečo sa nepatrí využívať referendum v riadení štátu.

Slovensko má výhrady voči všetkému, čo názorovo pochádza z Ameriky. Jediné, čo je nám blízke, je odpor voči referendu. Nech na čele štátu stáli akokoľvek prostí predstavitelia, nikdy neboli takí prostí, aby nepochopili, že referendum ich pripravuje o moc. Všetci uznáme, že to nejde. Moc sa musí posilňovať, nie oslabovať rozptýlením na ľud. Dobré sa to počúva, keď znejú slová o pôvode moci z ľudu, no brať ich vážne môže len úplný retard.

V súlade s dokonalou neprijateľnosťou referenda ako takého sa na slovenskej politickej scéne šíri presvedčenie, že obyčajní ľudia nie sú spôsobilí rozhodovať o verejných veciach v referende. Na to majú talent iba oni, lídri politických strán a poslanci v parlamente. A novinári z vyvolených denníkov pre vyvolených čitateľov. Zo SME a z Denníka N. Inak povedané, ísť voliť hlupákov do parlamentu ľud môže, ale vyjadriť sa, že zvolených zástupcov bolo dosť – to nemôže.

„Skrátenie volebného obdobia parlamentu je podpora mafiánov a extrémistov,“ zaznelo z objektívneho a nestranného hlavného širiteľa pre vládu výhodných informácií (Správy. RTV 1. 11. január 2022, 19:02).

Referendum vytvára ochranný val pred rozhodovaním parlamentu, a tým aj pred partiokratickým rozhodovaním o verejných záležitostiach. Toto ani takto to nehovoria nikde.

Prvá, zásadná, výhrada proti referendu o predčasných voľbách sa spája s údajnou nemožnosťou skrátiť volebné obdobie Národnej rady SR.

„Poslanci majú právo vládnuť celé volebné obdobie. Plné štyri roky.“ S myšlienkou sa vytasilo SDKÚ v 90. rokoch 20. storočia, keď moc patrila HZDS, verejnosť zmietala nespokojnosť s tým ako HZDS vládlo, no predvolebné prieskumy naznačovali, že víťazom predčasných volieb by znovu nebolo SDKÚ, ba ani KDH.

Podstatný krok k popretiu referendovej demokracie urobil Ústavný súd Slovenskej republiky v júli 2021, keď vyhovel návrhu prezidentky Čaputovej, aby jej povedal, že nesmie vyhlásiť referendum o skrátení VIII. volebného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky. Prezidentka verná svojej celkovej životnej filozofii pohrdania radovým obyvateľstvom predložila ústavnému súdu návrh vyhlasujúci partiokraciu za demokraciu.

Odborne kvalifikovaný ústavný súd na také zmiešavanie ústavných pojmov nemal pristúpiť. No vec posudzoval ten ústavný súd, ktorý o spore rozhodoval. Ústava Slovenskej republiky v článku 1 odsek 1 výslovne chráni demokratický štát, ktorý je protikladom k partiokracii. Výrok rozhodnutia ústavného súdu mal znieť presne opačne, ako naozaj zaznel. Na tom sa späťne nič nedá zmeniť, no nie je to dôvod na prípadnú argumentáciu, že ústavu nemožno zmeniť, lebo ústavný súd rozhodol, že predčasné konanie parlamentných volieb na návrh voličov je nezlučiteľné s ústavou (PL. ÚS 7/2021).

Základom demokratickej formy vlády nie je právo poslancov vládnuť do konca volebného obdobia. Podstatou demokracie je čosi celkom iné. Filozofi, sociológovia, ústavní právnici majú množstvo rôznych predstáv o demokracii. Najminimalistickejšiu koncepciu ponúkol Carl Popper, ktorý tvrdí, že demokracia neznamena menej ani viac ako právo ľudu povedať vládcovi *Dost! Viac ťa nechceme!* To právo môžu obyvatelia štátu uplatniť kedykoľvek, okamžite ako zistia, že vládca, ktorého si v minulosti vybrali, koná inak ako sľuboval, že nie je spôsobilý rozhodovať o verejných veciach, etc. Príčiny môžu byť rôzne. Dokonca aj bez príčiny môžu voliči vyzvať svojho vládcu, aby sa pratal.

Moderný štát má svoje mechanizmy. Odmietnutie vládcu, jeho odchod do núteného dôchodku, sa nespája s jednotlivcom na čele štátu. Odchod sa týka celej garnitúry, ktorú vládca so sebou k moci priviedol. V modernom štáte to znamená, že od moci sa spolu s odmietnutým vládcom musí pobrať celá vláda aj parlament, ktorý vládu podporuje, či dokonca ktorý si od vlády dáva diktovať.

Uprázdnenie základných inštitúcií je iba prvým krokom. Nasledovať musí obsadenie tých istých inštitúcií novými alebo staronovými ľuďmi. Tí do inštitúcií štátu prichádzajú prostredníctvom volieb. Preto predčasné voľby sú v prípade núdze nástrojom obnovy verejnej moci v štáte, ktorému vládol neschopný, chorý či krvavý vládca. Predčasné voľby sú jednoducho „ukryté“ v koncepcii demokratického štátu. Slovenská republika je podľa prvej vety článku 1 odseku 1 svojej ústavy *demokratickým štátom*. Z toho dôvodu predčasné voľby sú súčasťou uplatňovania verejnej moci na Slovensku. Nijaké fiktívne či faktické právo 150 poslancov Národnej rady SR na vládnutie počas celého volebného obdobia, na ktoré boli zvolení, nie je silnejšie ako právo všetkých občanov Slovenskej republiky odmietnuť, odohnať od moci zlého či neschopného vládcu.

Referendum v skutočnosti je tragédia iba pre niektorých ľudí vo verejných funkciách. Ak výsledok referenda spôsobí bolenie brucha alebo zubov politickým elitám, je to problém politických elít, nie dôvod na zrušenie referenda, či dokonca na odopretie vyhlásenia referenda.

Málokteré ústavné normy sú natolko spochybňované ako ustanovenia o referende. Nie je to nevyhnutné, no vyplýva to z ohrozenia, ktorému referendum vystavuje odporcov demokratických metód vládnutia. Na odpor voči akémukoľvek referendu, pretože „luza nesmie vládnuť“ treba prihliadnuť a ústavu treba formulovať tak, aby jednoznačne určila, čo všetko „je možné“, čo možno referendum riešiť. Východiskom je podmienka právneho účinku referenda. Referendum nie je prostriedkom neprimerane nákladného zisťovania verejnej mienky ako si myslí Vincent Bujňák. Na to slúžia sociologické prieskumy verejnej mienky. V hlasovaní v referende sa nemusí vždy dosiahnuť

schválenie referendumovej otázky. Aj odmietnutie je právne relevantným výsledkom, no každé referendum sa musí skončiť právne významným účinkom spočívajúcim v schválení alebo odmietnutí predmetu referenda. *Vice versa* možno vyvodiť, že referendum má zmysel konať vtedy, ak môže priniesť právne významný výsledok.

S tým na Slovensku nie je vyložene zlučiteľná doterajšia referendumová prax, kde sa pokus o vyhlásenie referenda často spája s exhibicionizmom a túžbou navrhovateľa upozorniť na svoje bytie predovšetkým svojich voličov, aby sa mobilizovali do pomaly nadchádzajúcich volieb.

Rozhodnutie prijaté v referende netreba preceňovať. Nie je horšie, ale ani lepšie ako rozhodnutie, ktoré sa môže zrodiť v parlamente. Referendum nemožno chápať ako liek na všetko. V referende má význam rozhodovať len o niektorých otázkach verejného záujmu.

Predovšetkým sa v ňom musí rešpektovať delba verejnej moci. Z toho dôvodu treba z referenda vylúčiť záležitosti, ktoré sú zverené do rozhodovacej právomoci súdnej moci. Rozsudok súdu o vine a treste sa v civilizovanej spoločnosti nesmie nahrádzať hlasovaním voličov. Rovnako tak z referenda nemôže vzišť rozhodnutie o rozvode manželstva, nadobudnutí majetku alebo o tom, kto je autorom hudobného diela. Takže predmetom referenda môžu byť iba otázky, o akých rozhoduje zákonodarná moc alebo výkonná moc. Také je prvé obmedzenie predmetu referenda.

Vymedzovanie predmetu referenda je náročné. Nielen kvôli nevyhnutnosti naformulovať referendumovú otázku tak, aby jej všetci rozumeli a zároveň o nej vedeli jednoznačne povedať: „Áno“ alebo „Nie“.

Zložitá môže byť aj dosiahnutie dohody o tom, o čom sa bude hlasovať. Náznovým výstražným príkladom je vymedzovanie predmetu referenda o tom, ako naložiť s Dohodou o spolupráci v oblasti obrany medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Spojených štátov amerických. Pri zhromažďovaní podpisov k petícii za vyhlásenie tohto referenda sa zrodili asi štyri rôzne petície s rozdielne formulovanými otázkami aj s rozdielnym počtom otázok. Zjednodušene zhrnuté, objavila sa petícia k návrhu na vyhlásenie referenda o zrušení celej Dohody. Iná petícia navrhovala otázku o rozmiestnení jadrových zbraní na území Slovenska s tým, že zostatok Dohody by zostal nedotknutý v podobe, ktorý Dohode dali štátne orgány Slovenskej republiky. Prišlo aj na petíciu, ktorá žiadala o vyhlásenie referenda, v ktorom by sa rozhodlo nielen o zachovaní Dohody uzavretej s vládou USA, ale aj o iných otázkach celkom nesúvisiacich s Dohodou.

Ľud ako zdroj všetkej verejnej moci má právo vybrať si, o čom bude rozhodovať, no čím viac iniciatív za vyhlásenie referenda, tým nižšia pravdepodobnosť, že sa nájde aspoň jedna petícia, o ktorej sa voliči v ústavou predpísanom počte dohodnú ako o predmete hlasovania.

Základom prebudovania Ústave SR známeho, no v praxi *de facto* nedostupného, referenda na referendum, ktoré sa stane prostriedkom reálne využívaného rozhodovania o veciach verejného záujmu, je podrobná práva úprava neponechávajúca priestor a príležitosti „na dotváranie výkladom“. Na trhu uskutočňovania verejnej moci je dosť veľký podiel odporcov rozhodovania o verejných veciach verejnou. Príliš mnohým politikom a politickým stranám je blízka vôľa koncentrovať moc, a preto rozhodovať o jej uplatnení v čo najužších skupinkách. S prihliadnutím na túto okolnosť právna úprava referenda musí byť podrobná, aby sa vylúčili alebo aspoň zásadne obmedzili špekulácie s marením rozhodovania v referende. Výslovnú právnu úpravu treba formulovať od prvých okamihov prípravy referenda až po jeho završenie vyhlásením dosiahnutého výsledku v Zbierke zákonov SR.

Na začiatku nezaškodí určiť, že sú dva typy referenda:

1. referendum, aké potrebuje štát v štátnom záujme,

2. referendum, aké si želá kvalifikovaná skupina voličov. Predmetom takého referenda môže byť každá vec verejného záujmu, ak nie je výslovne vylúčená ústavou.

Kvalifikovaná skupina voličov je taká skupina, ktorá pozostáva z ústavou určeného počtu osôb. Presnejšie, ktorá najskôr získa ústavou určený počet voličov žiadajúcich v petícii prezidenta SR o vyhlásenie referenda o nimi zvolenom predmete referenda a neskôr získa na svoju stranu ústavou ustanovený počet voličov, ktorí na otázku o predmete referenda povedia áno.

Počet podpisov predpísaný pre petíciu za vyhlásenie referenda nemá slúžiť na zmarenie referenda. Jeho účelom je autorizácia predmetu referenda. Stotožnenie predmetu referenda s vecou verejného záujmu. Predmet referenda, ktorý dostane ustanovený počet podpisov za vyhlásenie referenda, je vecou verejného záujmu. Predmet referenda, o ktorého vyhlásenie nežiada predpísaný počet občanov, nie je vecou verejného záujmu. Takéto vymedzenie je trochu triviálne, možno aj naivné. A predsa je asi najvhodnejším predpokladom pre vyhlásenie referenda, ak nepristúpime na nezmyselnú možnosť, že referendum sa bude konať o všetkom, na čo si ktosi spomenie a bude mať drzosť trvať na rozhodovaní aj o jeho rýdzo osobnom probléme v referende.

Referendum nemožno vyhlásiť, ak odporuje ústave s výnimkou prípadu, keď predmetom referenda je zmena ústavy.

Právotvorná činnosť môže prebehnúť po dvoch koľajach. Zákon prijíma buď národná rada alebo ľud v referende. Ak predmetom referenda je rozhodovanie o prijatí právnej úpravy, výsledok referenda je rovnocenný so zákonom prijatým parlamentom. V takom prípade sa zákon prijatý v referende vyhlási ako zákon v lehote ustanovenej na vyhlásenie zákona prijatého národnou radou. Národná rada nemá vplyv na právny účinok zákona prijatého v referende. Nepotvrďuje ho v hlasovaní, ani nijako inak o ňom nerozhoduje.

Výsledkom referenda možno prijať právnu úpravu (zrejme jednoducho formulovanú, ale zásadného významu, pre ktorý by právnu úpravu pravdepodobne neprijali poslanci v parlamente kvôli vlastnému záujmu alebo kvôli záujmom sponzorov svojej strany a pod.). Výsledkom referenda môže byť aj príkaz ktorémukoľvek orgánu verejnej moci, aby uplatnil svoju právomoc, ktorú otáľa uplatniť. Výsledkom referenda môže byť aj príkaz, aby sa orgán verejnej moci zdržal uplatnenia svojej právomoci, keď ju chce uplatniť v rozpore s vôľou väčšiny obyvateľstva (názorným príkladom takého stavu je vydanie príkazu prezidentke Slovenskej republiky, aby sa zdržala uzavretia medzinárodnej zmluvy vojenskej povahy o vytvorení cudzej vojenskej základne na území Slovenska alebo o rozmiestnení zbraní hromadného ničenia na území Slovenskej republiky).

Záver

Zmyslom tohto článku je preskúmať dôvodnosť myšlienky RNDr. Baránka zrušiť platnú Ústavu Slovenskej republiky a namiesto nej prijať novú ústavu, ktorá dá organizácii a chodu Slovenskej republiky lepší ústavnoprávny základ.

Ústava Slovenskej republiky zo septembra 1992 je sumárom politických problémov zo začiatku 90. rokov minulého storočia. Problémy danej doby identifikovali v danom čase aktuálne politické otázky. Federálny štát alebo národný štát? Československo alebo Česko a povedľa neho Slovensko?

Ústava, ktorá sa tešila povesti stredne významného politického dokumentu logicky a nevyhnutne pútala pozornosť až v sekundárnom význame, na vedľajšej koľaji. Dnes je zrejmé, že to bol závažný omyl všetkých, ktorí prišli s vecou do styku. Základný zákon štátu neupravuje mnohé podstatné otázky základných princípov chodu a organizácie štátu. Delba moci. Právomoci verejnej moci a orgánov štátu. Chyba za chybou. Vznikajú konflikty o to, kto a kedy má mať slovo, rozhodnúť o tom,

čo sa udeje v štáte, čo sa udeje so štátom.

Nedostatky v znení písaného práva sa modelovo dajú prekonať vo fáze aplikácie práva, ak sa písané právo aplikuje spôsobom predvídateľne naprávajúcim písané právo. To neplatí pre fázu aplikácie Ústavy Slovenskej republiky.

Ústavný súd Slovenskej republiky svojimi výkladmi Ústavy SR nepravidelne a vopred nepredvídateľne znižuje právnu istotu ohľadne spôsobu, akým Ústavu SR uplatní, kedy ju uplatní a prakticky vo všetkých ďalších faktoroch významných pre riadenie štátu podľa platnej ústavy. Aplikácia platnej Ústavy SR na takom skutkovom základe nepredstavuje prvok vnášajúci primeranú istotu, že Slovenská republika je demokratický a právny štát.

Už v prvom kole skúmania témy dôvodnosti prijatia novej ústavy sa objavuje množstvo argumentov naznačujúcich, že návrh na vypracovanie novej Ústavy Slovenskej republiky nie je scestný, unáhlený ani nedôvodný. Príprava novej ústavy je náročný proces, ktorý napriek tomu, ba aj práve preto stojí za vynaloženie potrebného úsilia.

[ZDROJ](#)